

ZPŮSOB ŘEŠENÍ ODPORU VEŘEJNOSTI PROTI VÝSTAVBĚ JAK PŘÍSPĚT KE KOMPROMISU

Ivana Bursíková

Odpor veřejnosti trápí jak developery, tak mnohé radnice v celé České republice. V zahraničí na to dokonce mají zkratku – NIMBY (not in my back yard). Volně přeloženo: stavějte si, co chcete a kde chcete, ale hlavně ne před mým prahem! Spolupráce s veřejností je základní podmínkou úspěchu většiny projektů, ať už za nimi stojí radnice, či soukromníci. Veřejnost je dnes již velmi dobře informována, poučena a dokáže být velmi silným a nesmiřitelným protivníkem, pokud si ji nedokážeme získat na svou stranu.

Konflikty budovatelů, ať už radnic, které v dobré víře regenerují nějaký veřejný prostor a následně sklídí spoustu kritiky, či developerů, kteří chtějí nejen profitovat, ale také vystavět nové byty, a veřejnosti, jsou dnes na denním pořádku. Také kvůli nim se cena bytů třeba v Praze vyšplhala do závratných výšin, na které mladí lidé již vůbec nedosáhnou. Z obavy z konfliktů často radnice či další orgány přijímají polovičatá či úplně špatná řešení, případně nepřijímají řešení žádná.

Podmínky participace v České republice

Jak tedy na to? Jak porazit NIMBY efekt? Asi neúčinnějším nástrojem je participace lidí na rozhodování o tom, co se má v jejich okolí dít. Projekty participace veřejnosti slouží k tomu, aby lidé dokázali spolupracovat a najít dohodu nad projekty, aby více věřili svým radnicím, aby se zajímali o svou obec a přispívali k jejímu rozkvětu.

Participací se Agora CE zabývá v Čechách i v cizině už asi 20 let. Snažíme se způsobit, aby se orgány s rozhodovací pravomocí (radnice, regionální správa, developeri, ale i ředitel firmy či majitel pozemku) dokázaly dohodnout s veřejností, s okolím, na společném postupu při přípravě konkrétního projektu. Snažíme se otupit hrany konfliktu, najít konsensus.

V průběhu let, ve kterých se participací zabýváme, stále narážíme na fakt, že jednoduše řečeno není v české povaze hledat konsensuální řešení. Organizace Agora CE byla kdysi dávno založena

partnery z Nizozemí. Nizozemci jsou na tom výrazně lépe, hledání konsensu mají po staletí v krvi – kdyby se tři vesnice nedohodly na společné stavbě hráze, žádná hráz by nebyla a všechny tři obce by se ocitly pod vodou. Tak se to prostě za ta léta museli naučit.

Pro naši porevoluční společnost je charakteristická atomizace – každý si stojí za svou pravdou, neposlouchá druhého, nechce ustoupit. Politici se často domnívají, že byli zvoleni proto, aby rozhodovali, a že tím, že se zeptají lidí na jejich názor, ukáží slabost, nejistotu. Občané čeští jsou zase často poměrně leniví, o věci veřejné se nezajímají, neobětují svůj volný čas pro blaho společnosti (např. v Nizozemí dle našich informací téměř každý věnuje zhruba 20 % svého volného času nějaké dobročinné práci zdarma). Je snadné tvrdit, že na radnici nikdo nic nedělá, že politici jen lžou a kradou. Je to pohodlné, viník je jasný a občan je tím pádem z obliga.

Nejčastější problémy spojené s participací

Kromě naší národní povahy u nás participace, účast veřejnosti na rozhodování, konzultace projektů a aktivit s lidmi stále naráží na stejné problémy. Jaké?

Ten hlavní a stále se opakující: radnici (dovolte mi zjednodušení, nicméně platí to pro všechny entity s rozhodovací pravomocí, ať už na místní, regionální či republikové úrovni) napadne, že měla oslovit veřejnost, většinou až když už je vlastně pozdě. Pokud už konflikt hoří, opozice se zformovala a zahájila kroky, je třeba zvát mediátora, tam už

je na participaci pozdě. Zapojovat veřejnost má smysl především na začátku procesu, když se sbírají podklady a navrhuje možná řešení. Participace má předcházet rozhodnutí, a tím předcházet konfliktu.

Jedním z předpokladů úspěšné participace je, že lidé dostanou možnost vybírat si z více variant. Pokud je řešení pouze jedno, nemá smysl se na něj lidí ptát. V takovém případě radnice musí projekt pouze „prodat“, udělat mu PR a získat podporu. Máme-li hotové řešení, o němž nelze diskutovat, na stole, můžeme to veřejnosti pouze oznámit. A očekávat, jak se zachová.

Téma, o kterém s lidmi chceme jednat, musí pro ně také být zajímavé, jinak prostě neprijdou, nebudou se účastnit. To ovšem neznamená, že pokud rozhodneme místo nich, nebudou protestovat. My musíme hledat možnosti, jak téma učinit atraktivním pro veřejnost, jak se na něj zeptat, abychom dostali odpovědi. A samozřejmě nemá smysl ptát se lidí na témata, která nemůžeme ovlivnit, která jsou mimo naše kompetence. Tedy ptát se můžeme, ale musíme upozornit, že výsledek nemůžeme nijak ovlivnit. Typickým příkladem je obchvat města, který si město sice může přát, má právo informovat svoje občany, případně postoupit petice či stížnosti občanů, ale rozhoduje o tom kraj.

Dalšími chybami, kterých se radnice dopouštějí, je participace „pro forma“. Ona je jakoby provedena, ale vlastně jen proto, aby buď lidé přestali protestovat, nebo aby se formálně naplnil nějaký předpis, zákon. Pokud ale jdeme jen po formě, např. je-li za participací vydá-

váno roznesení dotazníků do schránek, rozhodně nedojdeme ke konsensu, veřejnost nenabude dojmu, že se o její názory zajímáme, že může něco ve svém okolí ovlivnit či změnit. Lidé jsou dnes velmi ostražití, i dobře míněnou snahu o diskusi často vnímají jako manipulaci, skrývání nějakých partikulárních zájmů apod. Je s nimi třeba jednat maximálně otevřeně a vstřícně, i když to někdy opravdu není lehké.

Jak tedy postupovat?

Vyjmenovali jsme spoustu chyb, pojďme k pozitivům. Jaké jsou tedy předpoklady úspěšné participace? Jak docílit toho, aby se lidé sešli a dokázali se domluvit, najít kompromis, spolupracovat?

Asi nejdůležitějším pravidlem je začít včas, ještě dříve, než jsou nějaké návrhy a plány na stole, a zejména než se zformuje opozice. Fámy a mýty se šíří bleskovou rychlostí, těm bychom měli předvést především. Jedno české město dostalo od státu kasárna. Ještě než bylo vůbec jasné, že kasárna městu případnou, místní zpravodaj o tom zveřejnil stručný článek. Městem se okamžitě rozšířily neuvěřitelné fámy, že tam bude věznice, uprchlický tábor, výchovný ústav a tisíce dalších. Projekt zapojení obyvatel – diskuse o tom, co by tam město a jeho obyvatelé opravdu chtěli mít a potřebovali, začínal s touto zátěží. Proces ale byl zcela otevřený a vše se podařilo lidem vysvětlit. Participace proběhla velmi úspěšně.

Ideální je oslovit lidi hned na začátku a získat od nich vstupní informace – třeba pro zadání výběrového řízení, soutěže, plánu. Tam je jejich vstup nejcennější a je to pro ně také nejpřínosnější. Mluví o tom, co dobře znají, mohou přispět svým názorem. Pak je samozřejmě velmi

žádoucí s lidmi, kteří se zapojili v první fázi, dále na společném díle pracovat, umožnit jim ovlivnit výsledný projekt.

Pokud připravujeme participaci veřejnosti, je dobré neuvažovat o konkrétních výstupech, ale o způsobech, jak k nim dospět (koho, jak a kdy oslovit).

Koho oslovit vybíráme pečlivě. Odborně se výběru říká analýza stakeholderů – zainteresovaných subjektů, tedy všech, kteří mají participovat, kterých se projekt nějakým způsobem dotkne. Je dobré se o tom poradit v širším grémiu, nazvaném kupříkladu participační komise apod.

Na to, jak oslovit veřejnost, si připravíme harmonogram a aktivity – co a kdy se bude dít, co k tomu potřebujeme, kdo bude za co odpovědný, zda jsme schopni participaci realizovat sami, nebo budeme využívat služeb nezávislého moderátora celého procesu apod.

V průběhu vlastní komunikace s veřejností, tedy v průběhu participačního projektu, je třeba především naslouchat, nikoli obhajovat jedno (vlastní) stanovisko. Občané musejí mít možnost vyjádřit své námítky, obavy, postoje. Je třeba počítat s tím, že zejména zpočátku může být průběh diskuse nepříjemný, a že na povrch vyplují různé staré křivdy a vášně. Na to je dobré vždy na začátku ponechat určitý prostor.

Otevřená přátelská atmosféra je klíčem k úspěchu každé spolupráce. Setkání s veřejností je vhodné pořádat v neformálních prostorech, příjemnit jej občerstvením, případně nějakými dalšími aktivitami (výstava apod.).

Vedení projektu je dobré přenechat nezávislému subjektu, případně koordinační skupině složené ze zástupců ob-

čanů, nevládních organizací (NGO), radnice a dalších klíčových aktérů. Zvyšší se tím důvěryhodnost projektu, lidé budou projekt považovat za svůj, nemanipulovaný jednou stranou.

Hned zpočátku je také nutné lidem jasně říci, co se stane s výsledky jejich práce. Oni obětují svůj volný čas a mají právo vědět, jak bude projekt dál postupovat.

Projekt participace veřejnosti je třeba ohraničit v čase. Lidé se stálými setkáními a protahováním unaví a přestanou se zajímat. Zároveň je ale nezbytné ve všech fázích je informovat a ukazovat výsledky společné práce. Pokud je to možné, je dobré alespoň část výsledků práce s veřejností vykázat do půl roku, aby lidé viděli konkrétní výstupy své činnosti.

V neposlední řadě je užitečné zmínit, že účast veřejnosti je náročná především časově – odehrává se většinou po večerech, na setkání je třeba se připravit. Je třeba investovat lidské i finanční zdroje. Vše se nám ale vrátí v tom, že rozhodovací procesy budou založeny na daleko širší podpoře veřejnosti, ale že se také zvýší důvěra veřejnosti v radnici. Pokud se nám participace bude dařit, bude se nám v našich obcích a městech žít lépe a vyvarujeme se mnoha zbytečných konfliktů.

Poznámka redakce:

Uvítáme další příspěvky popisující zkušenosti s participací veřejnosti – ty úspěšné, ale i takové, které se s kladným ohlaselem nesesetkaly.

*RNDr. Ivana Bursíková
Agora CE o.p.s.*

ENGLISH ABSTRACT

Ways to address public resistance to construction: how to contribute to a compromise, by Ivana Bursíková

Resistance on the part of the public is a problem for developers and numerous municipal administrations in the Czech Republic. Abroad there is an abbreviation for this: NIMBY, standing for not in my back yard. In other words: build whatever you want wherever you want, as long as it is not on my doorstep. Cooperation with the public is a basic condition for projects to be successful, no matter whether they are designed by municipalities or private entities. Today's public is very well informed and instructed, and it can be an irreconcilable enemy if we do not manage to bring people on side.